

--	--	--	--	--	--	--	--

Sl. No.:

105139

129(GHE)

(March, 2020)

Time : 3 Hours]

[Maximum Marks : 100

સૂચનાઓ :

- 1) આ પ્રશ્નપત્રમાં પાંચ વિભાગો છે. દરેક વિભાગ વીસ (20) ગુણનો છે.
- 2) દરેક પ્રશ્નના જવાબો આપવા ફરજિયાત છે.
- 3) જમણી બાજુ પ્રશ્નનાં ગુણ આપેલા છે.
- 4) આ પ્રશ્નપત્રમાં પ્રશ્નક્રમાંક 1 થી 51 સુધી આપેલા છે.

વિભાગ - A

■ અધોદત્તાનાં પ્રશ્નાનાં વિકલ્પેભ્યઃ યચિતં વિકલ્પં ચિત્વા ઉત્તરં લિખત ।

નીચે આપેલા પ્રશ્નોનાં વિકલ્પોમાંથી યોગ્ય વિકલ્પ શોધીને સાચો વિકલ્પ લખો :

[16]

- 1) માનવસ્ય મનઃ કીદૃશં વર્તતે?
(A) શ્રેષ્ઠમ્ (B) હૃત્પ્રતિષ્ઠિમ્
(C) શુભમ્ (D) અશુભમ્
- 2) આચારઃ કિં હન્તિ?
(A) યશઃ (B) અલક્ષણમ્
(C) આયુઃ (D) ધનમ્
- 3) અચલતા કસ્ય ગુણઃ?
(A) પૃથ્વીઃ (B) જલસ્ય
(C) સૂર્યસ્ય (D) ભ્રમરસ્ય
- 4) કેષાં જનાનાં પરાભવઃ અપિ ઉત્સવઃ ભવતિ?
(A) માયિનામ્ (B) વિદ્વિષામ્
(C) મુનીનામ્ (D) માનિનામ્

- 5) कीदृशं यशः अपेक्षितम्?
 (A) कृष्णम् (B) पीतम्
 (C) रक्तम् (D) धवलम्
- 6) कस्य भाषितं पुनरुक्तं न भवति?
 (A) जनानाम् (B) सज्जनानाम्
 (C) विद्वज्जनानाम् (D) दुर्जनानाम्
- 7) धान्यं के यच्छन्ति?
 (A) कृषकाः (B) शिल्पिनः
 (C) वैद्याः (D) प्रशिक्षकाः
- 8) त्रिभुक्तम् कीदृशं भवति?
 (A) सदारोगम् (B) सदास्वस्थम्
 (C) सदादुःखम् (D) मारकम्
- 9) मनुष्याः स्वभावतः कीदृशाः सन्ति?
 (A) क्रूराः (B) क्रोधितः
 (C) लुब्धाः (D) दयालवः
- 10) धीमताम् कालः केन प्रकारेण गच्छति?
 (A) व्यसनेन (B) कलहेन
 (C) काव्यशास्त्रविनोदेन (D) क्रीडाविनोदेन
- 11) दिशायाः समानता नाम किम्?
 (A) आत्मनः समानता (B) विचारस्य समानता
 (C) गतेः समानता (D) उद्योगे समानता
- 12) महर्षिं दयानन्दस्य निर्वाणं कदा अभवत्?
 (A) होलिकायाम् (B) नवरात्र्याम्
 (C) एकादश्याम् (D) दीपावल्याम्
- 13) आश्रमे भ्रान्तिः कुत्र न आसीत्?
 (A) यज्ञकर्मणि (B) शास्त्रेषु
 (C) मनःसु (D) व्रतेषु

- 14) चेटस्य नाम किम् वर्तते?
 (A) नायकः (B) विदूषकः
 (C) कुम्भीलकः (D) खलनायकः
- 15) कीदृशः लेखः सुस्थिरो भवति?
 (A) ताम्रलेखः (B) शिलालेखः
 (C) भोजपत्रलेखः (D) सुवर्णलेखः
- 16) मुद्रायाः प्रतिकृतिं के कुर्वन्ति?
 (A) सज्जनाः (B) गुरुवः
 (C) शिष्याः (D) दुर्जनाः

- अधोदत्तानां प्रश्नानां मातृभाषायाम् उत्तरं लिखत ।
 नीचे आपेला प्रश्नानां जवाब मातृभाषामां लभो :

[4]

- 17) प्रिय वचन बोलनार शुं प्राप्त करे छे?
 18) कर्षनी दानकमतानि कवि कछ रीते समजवे छे?
 19) राम अने सुग्रीव कछ बाबते समहुःभी छे?
 20) प्रथम पूतणीनुं मूल्य सौथी ओछुं केम छतुं?

विभाग- B

- अधोलिखितानां पद्यखण्डानां मातृभाषायां अनुवादं कुरुत ।
 नीचे आपेला पद्यखंडानो मातृभाषामां अनुवाद करो :

[8]

- 21) गुणैर्गुणानुपादत्ते यथाकालं विमुञ्चति ।
 न तेषु युज्यते योगी गोभिर्गा इव गोपतिः ॥
- 22) उदयति यदि भानुः पश्चिमे दिग्विभागे
 प्रचलति यदि मेरुः शीततां याति वह्निः ।
 विकसति यदि पद्मं पर्वताग्रे शिलायाम् ।
 न भवति पुनरुक्तं भाषितं सज्जनानाम् ।

अथवा

अथ क्षमामेव निरस्तविक्रमश्चिराय पर्येषि सुखस्य साधनम् ।
विहाय लक्ष्मीपतिलक्ष्म कार्मुकं जटाधरः सञ्जुहुधीह पावकम् ।

■ अधोलिखितानां गद्यखण्डानां मातृभाषायाम् अनुवादं कुरुत ।

नीचे आपेक्ष गद्यखण्डानो मातृभाषायां अनुवाद करो :

[8]

23) यजमानः - अनुक्रमेण प्रचलने किं प्रयोजनम् ।

पुरोहितः - एवं हि मन्यते यत् गृहस्थाश्रमस्य नानाविधानि कार्याणि सुशीलायाः
सौजन्यशालिन्याः धर्मपत्न्याः मार्गदर्शने सम्पन्नानि भवन्ति । अतः एतादृशे क्रमे तेषु
तेषु कार्येषु कन्यायाः नेतृत्वं स्यात्, वरश्च तस्याः अनुकरणं कुर्यात् - इत्येवं कर्तव्यमेकं
सूचितं भवति । जीवनस्य परार्धे पुरुषस्य मार्गदर्शनमपेक्षितं भवतीति । चतुर्थ्यां प्रदक्षिणायां
वरः अग्रिमो भवति । अर्थात् तत्र वरस्य नेतृत्वं स्यात्, कन्या च तस्य अनुकरणं कुर्यात्
- इत्येवम् अपरं कर्तव्यमेकं सूचितं भवति ।

अथवा

विदूषकः - अरे! दास्याः पुत्र, ग्रीष्मे ।

चेटः - (सहासम्) अरे! नहि नहि ।

विदूषकः - (स्वगतम्) किमिदानीमत्र कथयिष्यामि? भवतु चारुदत्तं गत्वा प्रक्ष्यामि ।
(प्रकाशम्) अरे, मुहूर्तकं तिष्ठ । (चारुदत्तमुपसृत्य) भो वयस्य, प्रक्ष्यामि
तावत्, कस्मिन् काले सहकाराः मुकुलयन्ति?

चारुदत्तः - मूर्ख! वसन्ते ।

विदूषकः - (चेटमुपगम्य) मूर्ख! वसन्ते ।

24) प्रजापतेः त्रयः पुत्राः देवाः मनुष्याः असुराः च आसन् । तेषु देवाः प्रजापतिं प्रथमं
प्रार्थितवन्तः यत् अस्मभ्यं हितकारकम् अक्षरम् उपदिशतु इति । तदा प्रजापतिः 'द'
इति प्रोक्तवान् । अर्थात् दाम्यत इति । अस्यायमाशयः - देवाः संयमं कुर्वन्तु इति
प्रजापतेः उपदेशः । यतो हि देवानां कृते बहवः भोगाः सुलभाः सन्ति । अत एव
प्रजापतिः उपदिष्टवान् यत् यूयं स्वभावतः अदान्ताः अतः युष्माभिः दान्तैः भाव्यमिति ॥

■ संस्कृत प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषायां लिखत।

संस्कृत प्रश्नोना उत्तर संस्कृत भाषामां लभो :

[4]

25) का देवी वरदा सुखदा च प्रोक्ता?

26) दशरथेन कीदृशेन शरेण मुनिकुमारी हिंसितः?

विभाग- C

■ अधोदत्तं गद्यखण्डं पठित्वा अधः दत्तानां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषायां लिखत।

नीचे आपेला गद्यखंडने वांछीने प्रश्नोना उत्तर संस्कृत भाषामां लभो :

[4]

27) धन्योऽयं भारतदेशो यत्र काले काले देशसेवायै जनहितार्थं च महापुरुषाः जीवनं समर्पयन्ति। एतादृशेषु एकतमः महर्षिः दयानन्दः। अस्य महर्षेः दयानन्दस्य जन्म सौराष्ट्रदेशे राजकोटजनपदस्य टङ्कारानामके ग्रामे अभवत्। तस्य पिता करसन त्रिवेदी माता च अमृतबेन आसीत्। पिता बाल्यकाले तस्य मूलशङ्कर इति नामकरणम् अकरोत्।

प्रश्न :

A) भारतदेशे काले काले महापुरुषाः जीवनं कस्मै समर्पयन्ति?

B) महर्षि दयानन्दस्य जन्म कुत्र अभवत्?

C) महर्षि दयानन्दस्य पितुः नाम किम् आसीत्?

D) महर्षि दयानन्दस्य पूर्वनाम किम् आसीत्?

■ अधोलिखितानां श्लोकांशान् योजयत।

नीचे आपेला श्लोकांशोने जोडो :

[5]

(क)

(ख)

28) मेधां मे वरुणो ददातु - भवन्ति मायाविषु ये न मायिनः

29) व्रजन्ति ते मृहधियः पराभवं - शरणागतरक्षणकार्यरते।

30) वरदे सुखदेऽभयदे धनदे - दोषानाहारवर्जितः।

31) आहारं पचति वह्निः - शुचयः स्पर्शेण यस्यापरे।

32) किम् ब्रूमः शुचितां भवन्ति - मेधामग्निः प्रजापतिः।

■ विवरणात्मिकां टिप्पणीं लिखत ।

विवरणात्मक नोध लभो :

33) वेदाभ्यासो हि पञ्चधा ।

[2]

अथवा

निद्रासनं याचयते ।

34) शकुनिवधः

[2]

अथवा

ताडपत्रम्

■ कथानकक्रमानुसारं लिखत ।

कथानकक्रमानुसार लभो :

[4]

35) A) कङ्कणस्य तु लोभेन मग्नः पङ्के सुदुस्तरे ।

B) व्यसनेन तु मूर्खाणां निद्रया कलहेन वा ।

C) वृद्ध व्याघ्रेण सम्प्राप्तः पथिकः सम्मृतो यथा ।

D) काव्य-शास्त्र-विनोदेन कालो गच्छति धीमताम् ।

श्लोकस्य अर्थविस्तारं लिखत ।

श्लोकनो अर्थविस्तार लभो :

[3]

36) विद्यादाने सदा रक्ताः संस्कारसेचने तथा ।

शिक्षयन्ति समाजं ये तस्मात् रूपं त एव मे ॥

विभाग- D

■ ससंदर्भ स्पष्टीकरणं कुरुत ।

ससंदर्भ स्पष्ट करो :

[6]

37) इन्द्र श्रेष्ठानि द्रविणानि धेहि ।

38) तां देवराजप्रणुतां स्मरामि ।

अथवा

समीक्ष्य कुर्याद् व्यायामम् ।

39) प्रक्षिप्तायां शलाकायां परिणामत्रयं प्राप्तम् ।

[6]

अथवा

परितुष्टा यास्यति ।

40) सर्वे गुणास्तामनुयान्ति लोके ।

■ अधोलिखितानां उपरि समीक्षात्मिकां टिप्पणीं लिखत ।

नीचे आपेक्षिते विशेष समीक्षात्मक नोंध लभो :

[6]

41) यक्ष - युधिष्ठिरनो संवादः .

अथवा

यद्र अने कमळनी अन्योक्तिः .

42) शुके करेलुं आश्रमनुं वर्णनः .

अथवा

'परितुष्टा यास्यति' नाट्यांशनो लास्यरसः .

पद्यं पूर्तिं कुरुत ।

श्लोकनी पूर्ति करो :

[2]

43) यथा काष्ठमयो ..... त्रयस्ते नामधारकाः ।

विभाग - E

■ अधोदत्तानां कयोश्चित् द्वयोः उपरि परिचयात्मिकां टिप्पणीं लिखत ।

[6]

नीचेना पर कोठपण भे परिययात्मक नोंध लभो :

44) 1) महाभारतम्

2) शिशुपालवधम्

3) मृच्छकटिकम्

अधोदत्तानां उपरि परिचयात्मिकां टिप्पणीं लिखत ।

[2]

नीचेना पर परिचयात्मक नोध लभो :

45) चरकसंहिता

■ अधोलिखितं न्यायं स्पष्टं कुरुत ।

नीचे आपेला न्याय समजवो :

[2]

46) उपरवृष्टिन्यायः।

■ छन्द - अलङ्कारौः स्पष्टौ कुरुत ।

नीचे आपेल छंद अने अलंकार समजवो :

[4]

47) वंशस्थः।

48) व्याजस्तुतिः।

■ अधोदत्तानां प्रश्नानाम् उत्तरं मातृभाषायां लिखत ।

[6]

नीचे आपेल प्रश्नोना उत्तर मातृभाषामां लभो :

49) वसन्ततिलका मां केटलां अक्षरो डोय छे ?

50) विरोध अलंकारनुं लक्षण शुं छे ?

51) वराहमिहिर कछ विद्याना प्रभर आचार्य छता ?

Seat No.:

--	--	--	--	--	--	--	--

Sl. No. :

129(H)

(March, 2020)

Time : 3 Hours]

[Maximum Marks : 100

सूचनाएँ :

- 1) इस प्रश्नपत्र में पाँच विभाग हैं। प्रत्येक विभाग के लिए बीस (20) अंक हैं।
- 2) सभी प्रश्नों के उत्तर लिखना अनिवार्य है।
- 3) दाहिनी ओर प्रश्नों के गुण दिए गए हैं।
- 4) इस प्रश्नपत्र में प्रश्न क्रमांक 1 से 51 दिए गए हैं।

विभाग - A

■ अधोदत्तानां प्रश्नानां विकल्पेभ्यः उचितं विकल्पं चित्वा उत्तरं लिखत।

निम्न दिये गये प्रश्नों में से सही विकल्प ढूँढ़कर लिखिए :

[16]

- 1) मानवस्य मनः कीदृशं वर्तते?
(A) श्रेष्ठम् (B) हृत्प्रतिष्ठम्
(C) शुभम् (D) अशुभम्
- 2) आचारः किं हन्ति?
(A) यशः (B) अलक्षणम्
(C) आयुः (D) धनम्
- 3) अचलता कस्य गुणः?
(A) पृथ्व्याः (B) जलस्य
(C) सूर्यस्य (D) भ्रमरस्य

- 4) केषां जनानां पराभवः अपि उत्सवः भवति?
- (A) मायिनाम् (B) विद्विषाम्
(C) मुनीनाम् (D) मानिनाम्
- 5) कीदृशं यशः अपेक्षितम्?
- (A) कृष्णम् (B) पीतम्
(C) रक्तम् (D) धवलम्
- 6) कस्य भाषितं पुनरुक्तं न भवति?
- (A) जनानाम् (B) सज्जनानाम्
(C) विद्वज्जनानाम् (D) दुर्जनानाम्
- 7) धान्यं के यच्छन्ति?
- (A) कृषकाः (B) शिल्पिनः
(C) वैद्याः (D) प्रशिक्षकाः
- 8) त्रिभुक्तम् कीदृशं भवति?
- (A) सदरोगम् (B) सदास्वस्थम्
(C) सदादुःखम् (D) मारकम्
- 9) मनुष्याः स्वभावतः कीदृशाः सन्ति?
- (A) क्रूरः (B) क्रोधितः
(C) लुब्धाः (D) दयालवः
- 10) धीमताम् कालः केन प्रकारेण गच्छति?
- (A) व्यसनेन (B) कलहेन
(C) काव्यशास्त्रविनोदेन (D) क्रीडाविनोदेन
- 11) दिशायाः समानता नाम किम्?
- (A) आत्मनः समानता (B) विचारस्य समानता
(C) गतेः समानता (D) उद्योगे समानता
- 12) महर्षि दयानन्दस्य निर्वाणं कदा अभवत्?
- (A) होलिकायाम् (B) नवरात्र्याम्
(C) एकादश्याम् (D) दीपावल्याम्

- 13) आश्रमे भ्रान्तिः कुत्र न आसीत्?
- (A) यज्ञकर्मणि (B) शास्त्रेषु
(C) मनःसु (D) व्रतेषु
- 14) चेटस्य नाम किम् वर्तते?
- (A) नायकः (B) विदूषकः
(C) कुम्भीलकः (D) खलनायकः
- 15) कीदृशः लेखः सुस्थिरो भवति?
- (A) ताम्रलेखः (B) शिलालेखः
(C) भोजपत्रलेखः (D) सुवर्णलेखः
- 16) मुद्रायाः प्रतिकृतिं के कुर्वन्ति?
- (A) सज्जनाः (B) गुरवः
(C) शिष्याः (D) दुर्जनाः

■ अधोदत्तानां प्रश्नानां मातृभाषायाम् उत्तरं लिखत।

निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर मातृभाषा में लिखिए :

[4]

- 17) प्रिय वचन बोलनेवाला क्या प्राप्त करता है?
- 18) कर्ण की दान क्षमता का वर्णन कवि किस प्रकार करता है?
- 19) राम एवं सुग्रीव किस विषय में समानरूप से दुःखी हैं?
- 20) प्रथम पुतली का मूल्य सबसे कम क्यों था?

विभाग - B

■ अधोलिखितानां पद्यखण्डानां मातृभाषायाम् अनुवादं कुरुत।

निम्नलिखित पद्यखण्डों का मातृभाषा में अनुवाद कीजिए :

[8]

- 21) गुणैर्गुणानुपादत्ते यथाकालं विमुञ्चति।
न तेषु युज्यते योगी गोभिर्गा इव गोपतिः ॥

- 22) उदयति यदि भानुः पश्चिमे दिग्विभागे
प्रचलति यदि मेरुः शीततां याति वह्निः।
विकसति यदि पद्मं पर्वताग्रे शिलायाम्।
न भवति पुनरुक्तं भाषितं सज्जनानाम्।

अथवा

अथ क्षमामेव निरस्तविक्रमश्चिराय पर्येपि सुखस्य साधनम्।
विहाय लक्ष्मीपतिलक्ष्म कार्मुकं जटाधरः सञ्जुहुधीह पात्रकम्।

- अधोलिखितानां गद्यखण्डानां मातृभाषायाम् अनुवादं कुरुत।
निम्नलिखित गद्यखण्डों का मातृभाषा में अनुवाद कीजिए :

[8]

- 23) यजमानः - अनुक्रमेण प्रचलने किं प्रयोजनम्।

पुरोहितः - एवं हि मन्यते यत् गृहस्थाश्रमस्य नानाविधानि कार्याणि सुशीलायाः
सौजन्यशालिन्याः धर्मपत्न्याः मार्गदर्शने सम्पन्नानि भवन्ति। अतः एतादृशे क्रमे तेषु
तेषु कार्येषु कन्यायाः नेतृत्वं स्यात्, वरश्च तस्याः अनुकरणं कुर्यात् - इत्येवं कर्तव्यमेकं
सूचितं भवति। जीवनस्य परार्धे पुरुषस्य मार्गदर्शनमपेक्षितं भवतीति। चतुर्थ्यां प्रदक्षिणायां
वरः अग्रिमो भवति। अर्थात् तत्र वरस्य नेतृत्वं स्यात्, कन्या च तस्य अनुकरणं कुर्यात्
- इत्येवम् अपरं कर्तव्यमेकं सूचितं भवति।

अथवा

विदूषकः - अरे! दास्याः पुत्र, ग्रीष्मे।

चेटः - (सहासम्) अरे! नहि नहि।

विदूषकः - (स्वगतम्) किमिदानीमत्र कथयिष्यामि? भवतु चारुदत्तं गत्वा प्रक्ष्यामि।

(प्रकाशम्) अरे, मुहूर्तकं तिष्ठ। (चारुदत्तमुपसृत्य) भो वयस्य, प्रक्ष्यामि

तावत्, कस्मिन् काले सहकाराः मुकुलयन्ति?

चारुदत्तः - मूर्ख! वसन्ते।

विदूषकः - (चेटमुपगम्य) मूर्ख! वसन्ते।

24) प्रजापतेः त्रयः पुत्राः देवाः मनुष्याः असुराः च आसन्। तेषु देवाः प्रजापतिं प्रथमं प्रार्थितवन्तः यत् अस्मभ्यं हितकारकम् अक्षरम् उपदिशतु इति। तदा प्रजापतिः 'द' इति प्रोक्तवान्। अर्थात् दाम्यत इति। अस्यायमाशयः - देवाः संयमं कुर्वन्तु इति प्रजापतेः उपदेशः। यतो हि देवानां कृते बहवः भोगाः सुलभाः सन्ति। अत एव प्रजापतिः उपदिष्टवान् यत् यूयं स्वभावतः अदान्ताः अतः युष्माभिः दान्तैः भाव्यमिति ॥

■ संस्कृत प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषायां लिखत।

निम्नलिखित संस्कृत प्रश्नों के उत्तर संस्कृत में दीजिए :

[4]

25) का देवी वरदा सुखदा च प्रोक्ता?

26) दशरथेन कीदृशेन शरेण मुनिकुमारी हिंसितः?

विभाग - C

■ अधोदत्तं गद्यखण्डं पठित्वा अधः दत्तानां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषायां लिखत।

निम्न दिए गए गद्यखण्ड को पढ़कर प्रश्नों के उत्तर संस्कृत भाषा में लिखिए :

[4]

27) धन्योऽयं भारतदेशो यत्र काले काले देशसेवायै जनहितार्थं च महापुरुषाः जीवनं समर्पयन्ति। एतादृशेषु एकतमः महर्षिः दयानन्दः। अस्य महर्षेः दयानन्दस्य जन्म सौराष्ट्रदेशे राजकोटजनपदस्य टङ्कारानामके ग्रामे अभवत्। तस्य पिता करसन त्रिवेदी माता च अमृतबेन आसीत्। पिता बाल्यकाले तस्य मूलशङ्कर इति नामकरणम् अकरोत्। प्रश्नाः

A) भारतदेशे काले काले महापुरुषाः जीवनं कस्मै समर्पयन्ति?

B) महर्षिं दयानन्दस्य जन्म कुत्र अभवत्?

C) महर्षिं दयानन्दस्य पितुः नाम किम् आसीत्?

D) महर्षिं दयानन्दस्य पूर्वनाम किम् आसीत्?

- अधोलिखितानां श्लोकांशान् योजयत ।
निम्न दिए गए श्लोकांशों को जोड़िए :

[5]

(क)

(ख)

28) मेधां मे वरुणो ददातु	-	भवन्ति मायाविपु ये न मायिनः
29) ब्रजन्ति ते मूढधियः पराभवं	-	शरणागतरक्षणकार्यरते ।
30) वरदे सुखदेऽभयदे धनदे	-	दोषानाहारवर्जितः ।
31) आहारं पचति वह्निः	-	शुचयः स्पर्शेण यस्यापरे ।
32) किम् ब्रूमः शुचितां भवन्ति	-	मेधामग्निः प्रजापतिः ।

- विवरणात्मिकां टिप्पणीं लिखत ।
विवरणात्मक टिप्पणी लिखिए :

33) वेदाभ्यासो हि पञ्चधा ।

[2]

अथवा

निद्रासनं याचयते ।

34) शकुनिवधः

[2]

अथवा

ताडपत्रम्

- कथानक क्रमानुसारं लिखत ।
कथानक क्रमानुसार लिखिए :

[4]

- 35) A) कङ्कणस्य तु लोभेन मग्नः पङ्के सुदुस्तरं ।
B) व्यसनेन तु मूर्खाणां निद्रया कलहेन वा ।
C) वृद्ध व्याघ्रेण सम्प्राप्तः पथिकः सम्मृतो यथा ।
D) काव्य-शास्त्र-विनोदेन कालो गच्छति धीमताम् ।

- श्लोकस्य अर्थविस्तारं लिखत ।
श्लोक का अर्थ विस्तार लिखिए :

[3]

36) विद्यादाने सदा रक्ताः संस्कारसेचने तथा ।
शिक्षयन्ति समाजं ये तस्मात् रूपं त एव मे ॥

विभाग - D

- **ससंदर्भ स्पष्टीकरणं कुरुत।**
ससंदर्भ स्पष्ट कीजिए : [6]
- 37) इन्द्र श्रेष्ठानि द्रविणानि धेहि ।
- 38) तां देवराजप्रणुतां स्मरामि ।
- अथवा
समीक्ष्य कुर्याद् व्यायामम् ।
- 39) प्रक्षिप्तायां शलाकायां परिणामत्रयं प्राप्तम् । [6]
- अथवा
परितुष्टा यास्यति ।
- 40) सर्वे गुणास्तामनुयान्ति लोके ।
- **अधोलिखितानां उपरि समीक्षात्मिकां टिप्पणीं लिखत।**
निम्न दिए गए विषय पर समीक्षात्मक टिप्पणी लिखिए : [6]
- 41) यक्ष-युधिष्ठिर का संवाद ।
- अथवा
चन्द्र एवं कमल की अन्योक्ति ।
- 42) शुक द्वारा किया गया आश्रम का वर्णन ।
- अथवा
'परितुष्टा यास्यति' नाट्यांश में वर्णित हास्यरस ।
- **पद्यं पूर्तिं कुरुत।**
श्लोक पूर्ण कीजिए : [2]
- 43) यथा काष्ठमयो ..... त्रयस्ते नामधारकाः ।

विभाग - E

- अधोदत्तानां कयोश्चित् द्वयोः उपरि परिचयात्मिकां टिप्पणीं लिखत ।
निम्न में से किन्हीं दो पर परिचयात्मक टिप्पणी लिखिए : [6]
- 44) 1) महाभारतम्
2) शिशुपालवधम्
3) मृच्छकटिकम्
- अधोदत्तानाम् उपरि परिचयात्मिकां टिप्पणीं लिखत ।
निम्न पर परिचयात्मक टिप्पणी लिखिए : [2]
- 45) चरकसंहिता ।
- अधोलिखितं न्यायं स्पष्टं कुरुत ।
निम्नलिखित न्याय समझाइए : [2]
- 46) उषरवृष्टिन्यायः ।
- छन्द - अलङ्कारौः स्पष्टौ कुरुत ।
निम्न दिए गए छंद और अलंकार स्पष्ट कीजिए : [4]
- 47) वंशस्थः ।
48) व्याजस्तुतिः ।
- अधोदत्तानां प्रश्नानाम् उत्तरं मातृभाषायां लिखत ।
निम्न दिए गए प्रश्नों के उत्तर मातृभाषा में लिखिए : [6]
- 49) वसन्ततिलका छन्द में कितने वर्ण होते हैं?
50) विरोध अलंकार की व्याख्या लिखिए ।
51) वराहमिहिर कौन सी विद्या के प्रखर आचार्य थे?

Seat No.:

--	--	--	--	--	--	--	--

Sl. No. :

129(E)

(March, 2020)

Time : 3 Hours]

[Maximum Marks : 100

Instructions :

- 1) This question paper contains FIVE sections. Each section carries Twenty (20) marks.
- 2) All questions are compulsory. Options are internal.
- 3) Marks are indicated at the right side of the question paper.
- 4) This question paper consists of Question Nos. 1 to 51.

SECTION - A

■ अधोदत्तानां प्रश्नानां विकल्पेभ्यः उचितं विकल्पं चित्वा उत्तरं लिखत।

Find out the right option from the given options and write the answer :

[16]

- 1) मानवस्य मनः कीदृशं वर्तते?
(A) श्रेष्ठम् (B) हृत्प्रतिष्ठम्
(C) शुभम् (D) अशुभम्
- 2) आचारः किं हन्ति?
(A) यशः (B) अलक्षणम्
(C) आयुः (D) धनम्
- 3) अचलता कस्य गुणः?
(A) पृथ्व्याः (B) जलस्य
(C) सूर्यस्य (D) भ्रमरस्य

- 4) केषां जनानां पराभवः अपि उत्सवः भवति?
 (A) मायिनाम् (B) विद्विषाम्
 (C) मुनीनाम् (D) मानिनाम्
- 5) कीदृशं यशः अपेक्षितम्?
 (A) कृष्णम् (B) पीतम्
 (C) रक्तम् (D) धवलम्
- 6) कस्य भाषितं पुनरुक्तं न भवति?
 (A) जनानाम् (B) सज्जनानाम्
 (C) विद्वज्जनानाम् (D) दुर्जनानाम्
- 7) धान्यं के यच्छन्ति?
 (A) कृषकाः (B) शिल्पिनः
 (C) वैद्याः (D) प्रशिक्षकाः
- 8) त्रिभुक्तम् कीदृशं भवति?
 (A) सदारोगम् (B) सदास्वस्थम्
 (C) सदादुःखम् (D) मारकम्
- 9) मनुष्याः स्वभावतः कीदृशाः सन्ति?
 (A) क्रूराः (B) क्रोधितः
 (C) लुब्धाः (D) दयालवः
- 10) धीमताम् कालः केन प्रकारेण गच्छति?
 (A) व्यसनेन (B) कलहेन
 (C) काव्यशास्त्रविनोदेन (D) क्रीडाविनोदेन
- 11) दिशायाः समानता नाम किम्?
 (A) आत्मनः समानता (B) विचारस्य समानता
 (C) गतेः समानता (D) उद्योगे समानता
- 12) महर्षिं दयानन्दस्य निर्वाणं कदा अभवत्?
 (A) होलिकायाम् (B) नवरात्र्याम्
 (C) एकादश्याम् (D) दीपावल्याम्
- 13) आश्रमे भ्रान्तिः कुत्र न आसीत्?
 (A) यज्ञकर्मणि (B) शास्त्रेषु
 (C) मनःसु (D) व्रतेषु

- 14) चेटस्य नाम किम् वर्तते?
 (A) नायकः (B) विदूषकः
 (C) कुम्भीलकः (D) खलनायकः
- 15) कीदृशः लेखः सुस्थिरो भवति?
 (A) ताम्रलेखः (B) शिलालेखः
 (C) भोजपत्रलेखः (D) सुवर्णलेखः
- 16) मुद्रायाः प्रतिकृतिं के कुर्वन्ति?
 (A) सज्जनाः (B) गुरवः
 (C) शिष्याः (D) दुर्जनाः

■ अधोदत्तानां प्रश्नानां मातृभाषायां उत्तरं लिखत।

Answer the following questions in your mother tongue :

[4]

- 17) प्रिय वचन बोलनार शुं प्राप्त करे छे?
 What does a good speaker receive?
- 18) कर्षनी दानक्षमतानि कवि कर्ष रीते समझवे छे?
 How does the poet explain Karna's capability of charity?
- 19) राम अने सुग्रीव कर्ष आबते समदुःखी छे?
 For what both Rama and Sugriva were equally grieved?
- 20) प्रथम पूतणीनुं मूल्य सौथी ओछुं केम छतुं?
 Why was the value of the first doll the least?

SECTION - B

■ अधोलिखितानां पद्यखण्डानां मातृभाषायां अनुवादं कुरुत।

Translate the following verses in your mother tongue :

[8]

- 21) गुणैर्गुणानुपादत्ते यथाकालं विमुञ्चति ।
 न तेषु युज्यते योगी गोभिर्गा इव गोपतिः ॥
- 22) उदयति यदि भानुः पश्चिमे दिग्विभागे
 प्रचलति यदि मेरुः शीततां याति वह्निः ।

विकसति यदि पद्मं पर्वताग्रे शिलायाम् ।
न भवति पुनरुक्तं भाषितं सज्जनानाम् ।

OR

अथ क्षमामेव निरस्तविक्रमश्चिराय पर्येषि सुखस्य साधनम् ।
विहाय लक्ष्मीपतिलक्ष्म कार्मुकं जटाधरः सञ्जुहुधीह पावकम् ।

- अधोलिखितानां गद्यखण्डानां मातृभाषायाम् अनुवादं कुरुत ।

Translate the following passage in your mother tongue :

[8]

- 23) यजमानः - अनुक्रमेण प्रचलने किं प्रयोजनम् ।

पुरोहितः - एवं हि मन्यते यत् गृहस्थाश्रमस्य नानाविधानि कार्याणि सुशीलायाः
सौजन्यशालिन्याः धर्मपत्न्याः मार्गदर्शने सम्पन्नानि भवन्ति । अतः एतादृशे क्रमे तेषु
तेषु कार्येषु कन्यायाः नेतृत्वं स्यात्, वरश्च तस्याः अनुकरणं कुर्यात् - इत्येवं कर्तव्यमेकं
सूचितं भवति । जीवनस्य परार्धे पुरुषस्य मार्गदर्शनमपेक्षितं भवतीति । चतुर्थ्यां प्रदक्षिणायां
वरः अग्रिमो भवति । अर्थात् तत्र वरस्य नेतृत्वं स्यात्, कन्या च तस्य अनुकरणं कुर्यात्
- इत्येवम् अपरं कर्तव्यमेकं सूचितं भवति ।

OR

विदूषकः - अरे! दास्याः पुत्र, ग्रीष्मे ।

चेटः - (सहासम्) अरे! नहि नहि ।

विदूषकः - (स्वगतम्) किमिदानीमत्र कथयिष्यामि? भवतु चारुदत्तं गत्वा प्रक्ष्यामि ।
(प्रकाशम्) अरे, मुहूर्तकं तिष्ठ । (चारुदत्तमुपसृत्य) भो वयस्य, प्रक्ष्यामि
तावत्, कस्मिन् काले सहकाराः मुकुलयन्ति?

चारुदत्तः - मूर्ख! वसन्ते ।

विदूषकः - (चेटमुपगम्य) मूर्ख! वसन्ते ।

- 24) प्रजापतेः त्रयः पुत्राः देवाः मनुष्याः असुराः च आसन् । तेषु देवाः प्रजापतिं प्रथमं
प्रार्थितवन्तः यत् अस्मभ्यं हितकारकम् अक्षरम् उपदिशतु इति । तदा प्रजापतिः 'द'
इति प्रोक्तवान् । अर्थात् दाम्यत इति । अस्यायमाशयः - देवाः संयमं कुर्वन्तु इति
प्रजापतेः उपदेशः । यतो हि देवानां कृते बहवः भोगाः सुलभाः सन्ति । अत एव
प्रजापतिः उपदिष्टवान् यत् यूयं स्वभावतः अदान्ताः अतः युष्माभिः दानैः भाव्यमिति ॥

- अधोदत्तानां संस्कृत प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषायां लिखत।

Answer the following Sanskrit questions in Sanskrit :

[4]

- 25) का देवी वरदा सुखदा च प्रोक्ता?
26) दशरथेन कीदृशेन शरेण मुनिकुमारी हिंसितः?

SECTION - C

- अधोदत्तम् अनुच्छेदं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषायां लिखत।

Read the following passage and write answers of questions in Sanskrit :

[4]

- 27) धन्योऽयं भारतदेशो यत्र काले काले देशसेवायै जनहितार्थं च महापुरुषाः जीवनं समर्पयन्ति। एतादृशेषु एकतमः महर्षिः दयानन्दः। अस्य महर्षेः दयानन्दस्य जन्म सौराष्ट्रदेशे राजकोटजनपदस्य टङ्कारानामके ग्रामे अभवत्। तस्य पिता करसन त्रिवेदी माता च अमृतबेन आसीत्। पिता बाल्यकाले तस्य मूलशङ्कर इति नामकरणम् अकरोत्।
प्रश्ना :

- A) भारतदेशे काले काले महापुरुषाः जीवनं कस्मै समर्पयन्ति?
B) महर्षि दयानन्दस्य जन्म कुत्र अभवत्?
C) महर्षि दयानन्दस्य पितुः नाम किम् आसीत्?
D) महर्षि दयानन्दस्य पूर्वनाम किम् आसीत्?

- अधोलिखितानां श्लोकांशान् योजयत।

Join the following verses :

[5]

(क)	(ख)
28) मेधां मे वरुणो ददातु	- भवन्ति मायाविषु ये न मायिनः
29) व्रजन्ति ते मूढधियः पराभवं	- शरणागतरक्षणकार्यरते।
30) वरदे सुखदेऽभयदे धनदे	- दोषानाहारवर्जितः।
31) आहारं पचति वह्निः	- शुचयः स्पर्शेण यस्यापरे।
32) किम् ब्रूमः शुचितां भवन्ति	- मेधामग्निः प्रजापतिः।

- अधोदत्तानां शब्दानाम् उपरि विवरणात्मकां टिप्पणीं लिखत ।

Write an explanatory note on the following words :

33) वेदाभ्यासो हि पञ्चधा ।

[2]

OR

निद्रासनं याचयते

34) शकुनिवधः

[2]

OR

ताडपत्रम्

- कथाक्रमानुसारं लिखत ।

Write the following sentences according to the sequence of the story :

[4]

- 35) A) कङ्कणस्य तु लोभेन मग्नः पङ्के सुदुस्तरं ।
B) व्यसनेन तु मूर्खाणां निद्रया कलहेन वा ।
C) वृद्ध व्याघ्रेण सम्प्राप्तः पथिकः सम्मृतो यथा ।
D) काव्य-शास्त्र-विनोदेन कालो गच्छति धीमताम् ।

श्लोकस्य अर्थविस्तारं लिखत ।

Explain the meaning of the श्लोक :

[3]

- 36) विद्यादाने सदा रक्ताः संस्कारसेचने तथा ।
शिक्षयन्ति समाजं ये तस्मात् रूपं त एव मे ॥

SECTION - D

- ससंदर्भ स्पष्टीकरणं कुरुत ।

Explain the following with reference to the context :

[6]

- 37) इन्द्र श्रेष्ठानि द्रविणानि धेहि ।

38) तां देवराजप्रणुतां स्मरामि ।

OR

समीक्ष्य कुर्याद् व्यायामम् ।

39) प्रक्षिप्तायां शलाकायां परिणामत्रयं प्राप्तम् ।

[6]

OR

परितुष्टा यास्यति ।

40) सर्वे गुणास्तामनुयान्ति लोके ।

■ अधोलिखितानां उपरि समीक्षात्मिकां टिप्पणीं लिखत ।

Write a critical note on the following :

[6]

41) Dialogue between Yaksha and Yudhishtira.

OR

The allegory of a moon and a lotus.

42) Write the description of Ashram by शुकः.

OR

परितुष्टा यास्यति / humour in the drama.

पद्यं पूर्तिं कुरुत ।

Complete the given श्लोक :

[2]

43) यथा काष्ठमयो ..... त्रयस्ते नामधारकाः ।

SECTION - E

■ परिचयात्मिकां टिप्पणीं लिखत (कयोः द्वयोः) ।

Write introductory notes (Any Two) :

[6]

- 44) 1) महाभारतम्
2) शिशुपालवधम्
3) मृच्छकटिकम्

अधोदत्तानां उपरि परिचयात्मिकां टिप्पणीं लिखत।

Write introductory note :

[2]

45) चरकसंहिता

■ अधोलिखितं न्यायं स्पष्टं कुरुत।

Explain the maxim :

[2]

46) उषरवृष्टिन्यायः

■ अधोलिखितौ छन्द - अलङ्कारौः स्पष्टौ कुरुत।

Explain with illustration the following metre and figure of speech :

[4]

47) वंशस्थः

48) व्याजस्तुतिः

■ अधोदत्तानां प्रश्नानां उत्तरं मातृभाषायां लिखत।

Answer the following questions in your mother tongue :

[6]

49) How many letters are in वसन्ततिलका छंद (metre).

50) What is characteristic of विरोध अलंकार?

51) Acharya Varahmihir was famous for which shastra?

